Ar tikrai šiuolaikiniai vaikai – tinginiai arba dar kartą apie mokymosi motyvaciją

Parengė Utenos PPT psichologė Skaidrė Kučinskienė

Dažnai tenka girdėti suaugusiųjų – tėvų ir mokytojų skundus dėl šiuolaikinių vaikų „ligos“, o gal jau ir „epidemijos“ – tinginystės. Kaip ir kiekvienas negalavimas, taip ir ši bėda turi savas priežastis ir gali būti tikra arba „neteisingai diagnozuota“. Simptomai lyg ir tinginystės – apatija, neveiklumas, slampinėjimas be tikslo, spoksojimas į vieną tašką (tiksliau – į vieną ekraną), nesibaigiantis darbų atidėliojimas ir pan. Giliau paanalizavus paaiškėja, jog „negalia“ visai kitokio pobūdžio...

Pirmiausia noriu atkreipti skaitytojų dėmesį į tai, kad ši „liga“ tikrai niekada nebūna įgimta. Visi vaikai vos tik gimsta – jau kažko nori: siekia, ima, tempia į burną, čiulpia, stebi, klausosi, išbando daiktų atsparumą, truputį vėliau – sėdasi, stojasi, ropoja, žengia pirmus žingsnius, o po to ima šaukti: „As pats!“. Trumpai tariant – veikia ir tikrai netinginiauja. Tai ką gi mes – suaugusieji padarom tokio, kas „paskiepija“ mūsų vaikus nuo noro veikti, noro pažinti pasaulį, išmokti naujų dalykų, patirti :“Aš galiu!“?

Pirmąjį tinginystės užkratą vaikai gauna šeimose, puoselėjančiose du kraštutinius požiūrius. Pirmasis – per didelė vaikų globa ir nuolatinis tarnavimas mažiesiems „princams“ ir „princesėms“, darymas už vaikus to, ką jie puikiausiai galėtų padaryti patys. Antrasis - toks didelis tėvų užimtumas, kad nebelieka laiko nuoširdžiai pasidžiaugti mažylio pastangom, jo pasiekimais ir laimėjimais. Pavyzdžiui, pirmaisiais „šedevrais“, kurie gali būti ir visiška spalvų ir linijų raizgalynė ar pirmuoju bokštu, kad ir iš nemėgstamos košės pastatytu. Beje, jei būsim dėmesingi, jau šiuo periodu galima susimąstyti: ar mažylis nenori košytės, todėl, kad jis nejaučia alkio, ar kaip tik todėl, kad jam tuo metu kažkas labai smalsu (kas vyksta už lango, ar kiek galių jis turi manipuliuodamas mama... – aišku nesąmoningai). Bet apie manipuliacijas truputį vėliau...taigi super užimti tėvai pamiršta vieną svarbiausių principų: *pripažinimas (ypač pačių artimiausių žmonių) yra pagrindinė mokymosi varomoji jėga.*

Taip išeina, kad ir lepūnėliai, ir vaikai, kuriems savo laiko ir dėmesio stoką tėvai bando kompensuoti materialiomis dovanomis, numarina natūralų troškimą aplinkinius stebinti savo laimėjimais. Jie tampa egoistais, dažnai keliančiais retorinį klausimą: „O kodėl turėčiau?!“

Kita kategorija „tinginių“ – tai nusivylę savo bandymais patirti sėkmę vaikai. Jie per daug ir per dažnai girdi kritiškas pastabas, jų labai dažnai klausia : „Kiek gavai?“, bet labai retai: „Ko mokeisi, ką naujo išbandei?“. Tai vaikai, kurių artimiausioje aplinkoje (vėl gi nebūtinai sąmoningai) labai sureikšmintas įvertinimas, kitų žmonių nuomonė apie juos, bet nepastebimos pastangos, neužakcentuota paties darbo, domėjimosi kuo nors svarba. Tokie vaikai, turintys labai mažai šansų kam nors patikti ar įtikti greitai nusivilia savimi, jie bijo bandyti ir klysti, nes į jų klaidas ne kartą buvo reaguota kaip į katastrofą : „Kiek kartų tau sakyta!?.., Kas su tavimi darosi!?..., Kada tu pagaliau užaugsi!?...“ ... Ir jie užauga – pasidaro tokie patys rimti ir brandūs žmonės po būtinų užsiėmimų drybsantys ant sofos ir spoksantys į ekraną....O juk klaidos – tai tik informacija, kad toje srityje žmogus dar turi kur tobulėti. Daug naudingesnis būtų paprastas paaiškinimas, kas negerai ir svarbiausiai – kaip reikia padaryti tai gerai. Dažnai tokie klysti bijantys, nesėkmių vengiantys vaikai būna laikomi bevaliais. Apie juos sakoma, kad ne tik mokytis jie nenori, bet yra išbandę ir ne vieną būrelį, bet visus metė. O kas slepiasi už vaikiško nenoro ar pasakymo „neįdomu“ – nepasidomima. Deja, ir tėvai, ir mokytojai, ir treneriai dažnai pamiršta, kad valia ugdoma nuolatiniu padrąsinimu, palaikymu, sėkmių, o ne klaidų akcentavimu. Ne kartą teko stebėti kaip suaugusieji „motyvuoja“ vaikus siekti tikslo: suklydus vaikams vietoje aiškių ir konkrečių nurodymų, ką daryti, jie šaukia, rėkia, išvadina vėplomis, žiopliais, tinginiais ir dar „gražiau“ – žodžiu tyčiojasi, o paskui nuoširdžiai stebisi, kaip čia tas šiuolaikinis jaunimas toks žiaurus.

Beje, tiesiog privalau dar kartą atkreipti visų skaitytojų dėmesį į rimtą ir skaudžią bėdą – patyčias. Ne, ne, tikrai ne per daug apie tai kalbama, ir tikrai nepervertinamas žalingas jų poveikis vaikams. Nei tie, kurie tyčiojasi, nei jų aukos, nei stebėtojai nesimoko taip, kaip galėtų. Vieni pastoviai kuria naujus savo „kietumo“ įrodymo planus, kiti net ir naktimis galvoja, kaip reikės iškęsti dar vieną košmarišką dieną mokykloje, treti nerimauja, kaip jiems išlikti saugiems arba kankinasi dėl savo sąžinės priekaištų, kad neranda drąsos stoti į skriaudžiamųjų pusę...Taigi, brangūs tėveliai, jei nekreipsim dėmesio į tai, kaip mūsų vaikai jaučiasi, jei nuvertinsim jų draugysčių problemas, garantuotai juos paversime nieko nenorinčiais „zombiais“, nes jie jausis nesuprasti... Tik labai svarbu, kad sužinoję apie patiriamas vaikų problemas nepraleistumėm progos išmokyti juos asmeninė atsakomybės. Ypač tais atvejais, kai mūsų atžalos kažką nuskriaudžia, bet pasakoja, kad ne pirmos pradėjo. Nepalikim jų su išvada: jei ne pirmas, tai teisingai pasielgei, kad davei atgal. Kiekvienas atsakom už savo elgesį ir savas reakcijas į kitų elgesį. Visada yra ir kita išeitis – nesmurtinė: pranešimas apie netinkamą kitų elgesį suaugusiems, atsitraukimas, neįsivėlimas į konfliktą, sugebėjimas susitaikyti su tuo, kad nuomonės skirtingos ir pan. Tuomet ir mokysis vaikai ne jums, ne mokytojams, o sau – ta pati asmeninė atsakomybė...

Įvairių psichologinių tyrimų duomenys rodo, kad dažniausiai valios stokoja vaikai, auklėjami autoritarinėse šeimose. Jiems dažnai grasinama, jie baudžiami ir todėl vieną dieną jie suvokia, kad daug saugiau yra nieko nenorėti ir nieko nedaryti, negu įdėti nemažai pastangų, sugaišti savo brangų laiką ir būti „apdovanotam“ kritika ir bausmėmis už netobulą rezultatą. Taigi, mielieji, *kad vaikai būtų laimingi, neverskite jų suklydus jaustis beviltiškais. Padėkite jiems iš klaidų pasimokyti*. Paklauskite savęs nuoširdžiai: kas jus stipriau motyvuoja, skatina kuo nors užsiimti: žinojimas, kas bus, kai tą darbą atliksite, ar žinojimas, ko nebus, jei jo nepadarysite?....Tik atsargiai, neperlenkite lazdos su principu „aš tau – tu man“ ir su apdovanojimais. Juk ne viskas yra perkama... Iš kitos pusės nevenkite ir malonių staigmenų, kaip patvirtinimo, kad jūs vertinate savo vaikų įdėtas pastangas. Būtinai pastebėkite sutvarkytą kambarį, pasidžiaukite švariais indais ar savo vietoje sudėtais drabužiais, tai neturi būti savaime suprantama, tai yra pats paprasčiausias būdas paskatinti, t.y. nuoširdžiai domėtis tuo, ką vaikas daro. Realybėje dažniau būna atvirkščiai: daug dėmesio tam, ko trūksta, kas dar nepadaryta ir jokio pagiriamojo žodžio už tai, kas jau atlikta – būtent tai ir atima norą iš vaikų stengtis.

Dar viena dirva tinginystei vešėti – kantrybės ir atkaklumo stoka. Ir vėl gi pirmiausiai iš suaugusiųjų pusės. Kaip galime tikėtis iš vaikų, kad jie dirbs pastoviai, sistemingai, jei patys gyvename chaose, nuolatiniame skubėjime, nerasdami laiko nei sau – savo jausmų įsisąmoninimui, nei savo vaikams. O būtent tėvų supratimo jiems labiausiai ir trūksta. Supratimo, kad vaikui gali būti per sunku arba atvirkščiai – per lengva ir dėl to nuobodu, supratimo, kad šiandieninės mokymo programos tikrai yra daug sudėtingesnės ir labiau apkraunančios vaikus nei tos, pagal kurias mes mokėmės. Supratimo, kad ne visi vaikai yra vienodi, ir kad toli gražu ne tų pačių būdų ar metodų reikia jiems, kad galėtų įsisavinti informaciją.

Ne vieną, o kelis intelektus išskiria šiuo metui psichologai. Tai žodinis, matematinis, erdvinis, muzikinis, kūniškasis, tarpasmeninis ir asmeninis. Psichologai žmoguje išskiria nesuvaldomą jėgą: jėgą realizuoti savo sugebėjimus. Todėl, kad ką bedarytų šiuo metu jūsų “tinginys”, jis realizuoja savo intelektą. Kokį? Gal jam nesiseka matematika, bet jis yra vietinės futbolo komandos žvaigždė? Jokiu būdu neatimkite iš jo galimybės lankyti treniruotes. Priešingu atveju jis dar stipriau ims nekęsti tos matematikos, nes „per ją“ jis bus praradęs paskutinį šansą patirti sėkmę. Juk būtent sporte natūraliai patiriam akivaizdi disciplinos ir sistemingų pastangų nauda...

Vaikai nemėgsta mokyklos. Tiksliau, jie nemėgsta prievartos, nuobodulio, nemalonių palyginimų su kitais. Jie nemėgsta beprasmiškai leisti laiką. Tačiau nemėgdami mokyklos, vaikai mėgsta mokytis. Tiksliau, jie jaučia smalsumą pasauliui, kuriame gimė, jie skuba įsisavinti tai, ką moka kiti. Jie stichiškai mokosi to, kas jiems reikalinga.

Neteisinga būtų manyti, kad pamokų vengiantys vaikai ir chuliganai yra “tingūs, neiniciatyvūs ir nerodo intereso mokslams”.

Netgi nelabai gabūs ir nelabai smalsūs kai kuriems dalykams vaikai atmeta ne pačią biologiją. Kokio vaiko nežavėjo žiogelio sandara ar gėlės aromatas? Kurio nedomino seksualinės paslaptys? Jie atmeta ne tai, o neįdomų biologijos pateikimą. Vaikai atmeta ne fiziką. Kurio berniuko nedomino kaip juda mašina ar kodėl šviečia žvaigždės? Jie atmeta nuobodžias formules ir neįdomius dėsnius. Vaikai atmeta ne darbus. Kas nesvajojo gerai vairuoti ar mokėti sutaisyti mechanizmus? Jie atmeta neįdomią darbų programą su būtinu metalo gabalo pjovimu. Svarbu žinoti, kad motyvacija kyla iš vidaus, todėl negalime vaiko priversti būti motyvuotu. Tikiu, kad tėvams nesinori tapti sargybiniais ir kiekvieną kartą tikrinti, ar vaikas paruošė namų darbus. Norint to išvengti, reikėtų pagalvoti, kaip kitaip galite paskatinti vaiko motyvaciją ruošti pamokas. *Siekti rezultato visada yra lengviau, kai žinomas tikslas*. Padėkite vaikui suprasti, kokias galimybes atveria mokslai, kodėl mokytis yra svarbu. Svajodamas apie gražų gyvenimą vaikas lengviau susies mokslus (pamokų ruošimą) su ateities tikslais. Tik labai prašau, neįsijauskite į visažinių, visagalių, neklystančių vaidmenį . Tiesiog nuoširdžiai išsakykite, ką galvojate, po to , kai atidžiai išklausysite savo vaiką.

Na o pabaigai pakalbėkime apie pačią sudėtingiausią „ligonių“ kategoriją – paauglius. Būtent po jų tinginyste – nenoru dirbti ir mokytis slypi daug sudėtingesnės problemos, kurių sąmoningai nesuvokia ir patys paaugliai. Tai laikotarpis, kai žmogus ieško atsakymų į labai svarbius klausimus: kas jis, ką jis gali, į ką jis panašus, ar jis normalus ir t.t. Tai kritinio mąstymo periodas. Į viską žiūrima per padidinamąjį stiklą. O ypač į pačius artimiausius žmones – savo tėvus. Ir jei tėvai, vadovaudamiesi pačiais geriausiais norais savo paauglių atžvilgiu, manipuliuoja savo vaikais per jų kaltės jausmą, vaikų pyktis yra normali ir pateisinama reakcija į manipuliacijas. O manipuliuojama paprastai siekiant gauti kažką tuojau pat – nedelsiant. Būtent tėvų nekantrumas sugriauna gerus paauglių norus stengtis. Jei mūsų paauglys neberealizuoja savo gebėjimų, jei jis nebevykdo įsipareigojimų , tiesiog pats savo rankomis griauna savo ateitį, paklauskime nuoširdžiai savęs, ar jis neturi priežasčių ant mūsų pykti, ar tai negali būti jo nebylus protestas prieš kokią nors neteisybę, nepagarbą (nebūtinai vaikų atžvilgiu, bet, pavyzdžiui, prieš nepagarbius tėvų tarpusavio santykius). Psichologijoje tai įvardinama kaip pasyviai agresyvus elgesys. Jis yra priešingas atviram, sąžiningam, tiesiam ir žodiniam pykčio išreiškimui. Pasąmoninis pasyviai agresyviai besielgiančio vaiko tikslas – nuliūdinti ir supykdyti tėvus ar juos atstojančius asmenis. Yra daug paauglių, kurie vargsta mokykloje, nes jų tėvai padarė save neprieinamais – ar emociškai perdėtai reaguodami į nesėkmes, ar būdami netolerantiški ir neleisdami savo paaugliams išreikšti negatyvių ar nemalonių jausmų. Nemokėjimas išreikšti pykčio nesmurtiniu, civilizuotu būdu, t.y. pasakant, kas nepatinka, yra viena iš didžiausių problemų, apsunkinančių gyvenimą ir vaikams, ir suaugusiems...Lygiai taip ir tėvai gali patys to nesuprasdama būti pasyviai agresyvūs savo vaikų atžvilgiu. Pavyzdžiui viešas savo vaikų pašiepimas dėl prasto mokymosi teigiant , kad tokiu būdu jūs siekiate paskatinti savo atžalas geriau mokytis. Paklauskim savęs, ar viešas pažeminimas mus skatina ką nors geriau daryti?

Taigi nepamirškim , kad meilė daug stipriau motyvuoja nei baimė ir kad ***vaikas visuomet, o ypač tada, kai tėvams atrodo “tinginiu” realizuoja savo intelektą. Jis visuomet šiame procese, tik “neprograminiame”.***

Sekmės!